

من دهنگی ئیوهم

نهو کچهی وا له چنگی داعش رزگاری هات و نیستا دژ به شهرخوازی
و کۆیلهیی تیدهکۆشیت

نووسین و وەرگیرانی له ئالمانیهوه:

نادر فهتھی (شوانه)

ڕهشه‌مه‌ی ٢٠٢١ی زایینی، ئالمان

Email: redaktion@rojhalat.de

www.rojhalat.de / www.bokan.de

پیرست

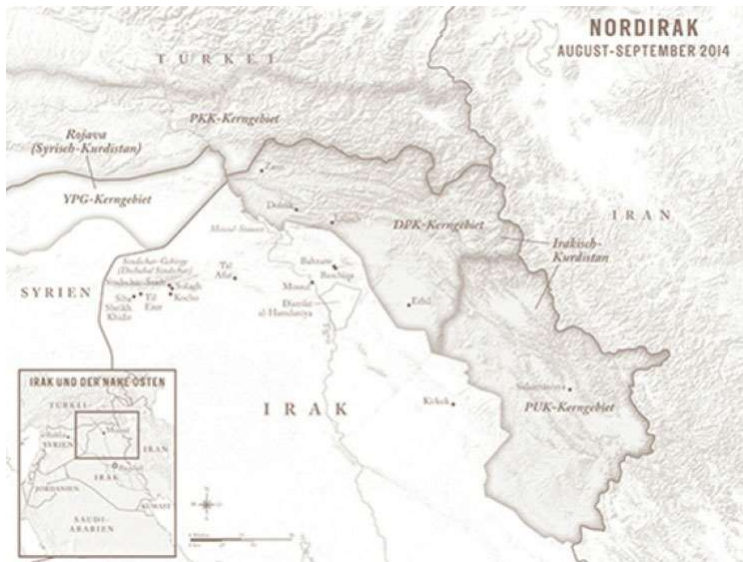
- 3..... لسهر نهو کتبه:
- 5..... لیدوانی وهرگری خهلاتی نوبیلی سالی ۲۰۱۸ نادیا موراد

سەبارەت بەو کتیبە:

وەك بەندكراوێكى وڵاتى ئىسلامى "داعش"، نادىە شاهیدى هەلس و كەوتى بئ وینه و نامرۆفانەى شەهیدانى رێگای خودا دەبئ: نادیا بنەمالەكەى لە دەست دەدا، دەبیتە قوربانى سووكایەتى، ئەشكەنجە و دەسپێژى جینسى. كاتى نادىە بۆ یەكەمجار لە رێكخراوە نۆنەتەهویبەكان باس لەسەر چارەنووسى خۆى دەكا، كۆمەلگای جیهانى شۆكە دەبئ و بە سەرسوورماویەو گۆبى بۆ رادەگرن.

ئەمڕۆ نۆینەرى تاییەتى رێكخراوە نۆنەتەهویبەكان و هەلبێزار دەى خەلاتى ناشتى نوبیل بۆ پارێزگاریکردن لە ژنانى ئیزەدى كە هیشتا هەر لەژێر كونترۆلى تیرۆریستەكانى داعش دان، لە هەولدان و بۆ تاوانبارکردنى تاوانباران تێدەكۆشن.

ئەو نووسراویە پێشكەش بە هەموو مرۆفێكى ئیزەدى دەكرئ.

ووتاری نادیه موراد له رۆژی وەرگرنتی خهلاتی نوینی سالی ۲۰۱۸ دا

شاری ئوسلو، رۆژی ۱۰ مانگی دسامیری سالی ۲۰۱۸

ریزدار، سەرۆکی کومیته، ریزداران ئەندامانی بهریزی مهجلیس، خانمان و ئاگیان – سلاوی گهرمی من له ئیوهی خوشهویست!

له پیش ههمووشنتیکدا پیمخۆشه سپاس و پیزانیی خۆم ئاراستهی کومیتهی نوینل بکهه که به دانی ئهه خهلاته ریزیان له من گرتوه. گهورهترین شانازییه بۆ من و ههفالی خوشهویستم دوکتور دنیس مۆکویگه "Denis Mukwege" که سالانی دریز به بی ماندوو بوون خزمهتی به قوربانیی کارهساتی توورهی له ههنبهر ژنان کردوه و دهنگی ئهه ژنانهه لهزیر توورهییدا ئازاریان کیشاوه بهرز کردوتهوه و به گویی جیهانی گهیندوه. پیمخۆشه له قوولایی دلمهوه لهگهه ئیوهه بدویم و بۆتان بگهرمهوه چلۆن ئهه کۆمهلهکوژییهه گۆرانی بهسهه ژبانی من و ههموو ئهه مروقه ئیزهیدیانهه هیناوه و ههروهها چلۆن "ولاتی نیسلامی" یاخود داعش ههولی تووناکردنی سهرحهه کۆمهلهگهیهکی عیراقی داوه، ژنانی به کۆیله گرتوه، بیوانی کوشتوه و شاره پیرۆزهکانمان و زیارتگاکانمانی لهناو بردوه.

ئهمرو بۆ من رۆژیکی گهههک تاییهتییه. ئهمرو ئهه رۆزهیه که چاکه بهسهه خراپهه سههکهوتوه، ئهه رۆزه که مروقیهتی بهسهه تیرۆریزمدای سههکهوتوه، ئهه رۆزه که مندالان و ژنانی نهسهکهههکراو بهسهه نهسهکهههچییاندا زال بوون. هیوادارم رۆژیکی ئههتو دهسیپکی کاتیکی نوئ بی، سههدهمیک که ناشتی له پیش ههمووشنتیکهوه وهستا بی و ههموو جیهان پیکهوه یاسا و رینگاچارهیهکی نوئ بدۆزنهوه که ژنان، مندالان و کهمینهکان له ههنبهر شههخوازی، نازار و بهتاییهت توندوتیژی و دهسندرێژی سیکسی پاریزگاری بکا.

من سەردەمی مندالی خۆم وەك كیژە وەرزیریکی گوندی كۆچۆ "Kocho" له باشووری ناوچەیی شنگال "Sindschar" تێپەر کردوو. من هیچ شتیكم لەسەر خەلاتی ناشتی نۆبیل نەبیسنبوو. هیچ شتیکیشم لەسەر كێشەیی شەرخوازی و كوشتنی بەكۆمەڵ كە رۆژانە لەم جیهانەدا روودەدەن، نەدەزانی. من نەمەدەزانی مەرووف دەتوانن كارمسات و تاوانی ناوا جینایەتكارانە بەسەر یەكتر بینن. وەك كیژیکی گەنج نارەزووم ئەو بوو دواي كۆتایی پێهێنایی قوتابخانە لە گوندەكەیی خۆمان سالتۆنیکی ئارایش و جوانکاری بگەمەو و لە پەنا بنەمالەكەیی خۆم لە ناوچەیی شنگال "Sindschar" ژیان بگەم. بەلام ئەو نارەزووم بوو بە خەونیکی گەلێك ناخۆش و ترسینەر. رووداوی گەلێك چاوەروان نەكراو پێكەاتن. كۆمەڵكۆژی بەرێوەچوو. بەهۆی ئەو رووداوانەو دایكم لە دەست دا، شەش برا و مندالەكانیان كوژران. هەموو بنەمالەییکی ئیزەدی دەتوانن بەهۆی ئەو كۆمەڵكۆژییەو چارەنوسێکی هاوچەشنی من بگێرنەو كە یەك لە یەكتر ناخۆشتر و دلتەزینتر بێ.

بەئێ، ژبانی ئێمە لە شەوێكدا بەتەواوەتی گۆرا، بە شتێك كە بەهێج شتێوەیەك ناتوانین لێی تێ بگەین. هیچ بنەمالەییکی ئیزەدی نییە خۆشەویستیکیان لێ جیا نەكراوە. پێكەاتەیی كۆمەڵایەتی كۆمەڵێکی ناشتیخواز لێك هەلبەرێو و بە سەرچەم كۆمەڵگایەك كە ئالاهەنگری ناشتیخوازی و فەرەنگی كێ پر لە سەبووری و تۆلەرانی پەرورەدە کردوو، بۆتە قوربانی شەریکی بێ مانای ئایینی.

بە درێژایی مێژوو بەهۆی باوەری ئایینیانەو ژمارێکی گەلێك زۆری هێرشکاری و كۆمەڵكۆژیان ئەزموون کردوو. ئاكامی ئەو كۆمەڵكۆژیانە بۆتە هۆی ئەو لەمەردا ژمارێکی كەم مەرووفی ئیزەدی لە ولاتی توركیا دەژین. لە نیزیكەیی ۸۰ هەزار ئیزەدی كە سەردەمی خۆی لە ولاتی سوریا دەژیان، تەنیا ۵ هەزر كەس ماوەتەو. مەرووفی ئیزەدی لە ولاتی عێراقیش چارەنوسێکی هاوچەشنیان هەبە، لەوێش ژمارەیان بە راشكاری كەم بۆتەو. نارەزووی ولاتی ئیسلامیی "داعش" كە لەناوبردنی

وهجەى ئىزەدىيەكانە وەدى دى ئەگەر ئەو كۆمەلگايە تەنيا بەئىلدىرتەوه و پارىزگارىي لى نەكرى. چارەنووسىكى هاوچەشن ھەرشە لە توناكردنى كەمىنەكانىترى عراق و سورىاش دەكا.

كاتى حكومەتى عىراق و حكومەتى كوردستان لە باشوور ئىمەيان بە تەنيا ھىشتەوه، كۆمەلە نىونەتەوهىيەكانىش نەيانتوانى لە ھەنبەر ھىرشى ولاتى ئىسلامى "داعش" پارىزگارىمان لىكەن و پىش بەو كۆمەلگەوژىيە بگرن و بە شىوہەيكى بى وىنە و بە بى ھىچ ھەلس و كەوتى، ھەموو جىھان چاوى برىبوو توناكردنى ئىمە. مەلەكانمان، بنەمەلەكانمان، داب و نەرىتمان، خەلگەكەمان، نارەزوومەكانمان و ھەموو شتىكى ئىمەيان كاول كرد و لەناو برد. ديارە دواى ئەو كۆمەلگەوژىيە ھەم لە ناوچەكە و ھەم لە روانگەى مەروفي نىونەتەوهىيەو ئىمپاتىيەكى زور لە ھەنبەر ئىمە نىشاندىرا و ھەستى سۆزدارى خۆيان لە ھەنبەر ئىمە دەربىرى و زۆربەى ولاتانى جىھان ئەو كۆمەلگەوژىيەيان بە فەرمى ناساند، بەلام پىش بە مەروفقووزىيەكە نەگىرا. مەترسىي توناكردنى سەجەم كۆمەلگەى ئىزەدى، وەك پىشتەر ھەبوو، ئەمەروش لە نارادايە.

بارودۆخى سامناكى مەروفي ئىزەدى كە ھىشتا لە كەمپ ياخود بەندىخانەى ولاتى ئىسلامى "داعش" دان ھىچ گۆرائىكى بەسەردا نەھاتووہ. بنەمەلە ئاوارەكانى ئىزەدى ھىشتا نەيانتوانىوہ لەو بەندىخانەىە رزگارىيان بى و ئەو كاولكارىيانەى ولاتى ئىسلامى "داعش" پىكى ھىناون ھىشتا قەربوو نەكرائەوہ. ھىچكام لەو تاوانبارانەى پىكەوہ ئەو كارەساتەيان بەسەر مەروفي ئىزەدىدا ھىناوہ تا ئەمەرو دادگايى نەكراون. من ئىتر پىويستىم بە سۆزدارى نىيە – من پىمخۆشە ھەستى ئىمپاتى و سۆزدارى ببى بە كردەوہ و دژ بەو مەروفقووزانە لە ناوچەكە بەرپوہ بچى.

ئەگەر كۆمەلە يەكگرتووہكان لە پىناو يارمەتىدان بە قوربانىانى ئەو كۆمەلگەوژىيە جىددىن، و ئەگەر دەمانەوى بنەمەلە ئىزەدىيەكان كەمپى پەنابەرى بەجى بىلن و بگەرنەوہ سەر زىد و نىشتمان و مأل و حالى خۆيان و ھەستى باوہرەبەخۆبىيان تىدا پەروەردە بكرىتەوہ، دەبى كۆمەلە

نیونەتەمەوییهکان لەژێر چاوەدێری ریکخراوه نیونەتەمەوییهکان پارێزگارییان بۆ دەستەبەر بکەن. بە بی ئەو پارێزگارییه نیونەتەمەوییه هیچ گارانتییەکیان نابێت کە هەمیسان لە لایەن گرووپی تیرۆریستی ترهوه کۆمەڵکوژیان لەسەر نەکرێت. کۆمەڵە نیونەتەمەوییهکان دەبێت ئەو کاره به ئەرکیکی سەرەکی خۆیان دابنێن وەک پەنابەر پەنا به قوربانیانی ئەو مەرفۆکوژییه بدن و دەرمانی کۆچی ئەو مەرفۆخانه دەستەبەر بکەن.

ئەمەرو رۆژێکی تاییهتییه بۆ هەموو مەرفۆکی عێراقی، نەك بهو هۆیهی كە من، وەك یەكەم مەرفۆ عێراقی، خەلاتی ناشتی تۆبیل وەردەگرم بەلكوو بهو هۆیهی لەمەرودا سەرکەوتویی خۆمان بەسەر تیرۆریستانی ولاتی ئیسلامی "داعش" و رزگار بوونی ولاتەكەمان جێژن دەگرین. عێراقییهکان لە باکووروه هەتا باشووری ولاتەكە هیزی خۆیان لیکگریدا و یهکیهتیان ییکهینا و بەناوی هەموو جیهان بەرەرمکانییهکی بەردەوام و دوور و درێژیان لەهەنەبەر ئەو مەرفۆ زیدەرۆیانە بەرێوەبرد. ئەو یهکیهتییه هیزی به ئیمه دا. ئیستا دەبێت به یهکیهتی و به تیکۆشانی هەموومان تاوانکارییهکانی ولاتی ئیسلامی "داعش" روون بکەینەوه و ئەو کەسانە یێشوازی و لایەنگرییان کردوون و ئەنانهت چۆنەته ریزیانەوه و بۆ داگیرکردنی ولاتی عێراق رینگایان بۆ خوش کردوون، سزا بدرین. ئیتر دواي مەرفۆکوژیانی ولاتی ئیسلامی "داعش" لە ولاتی عێراق نابێت دەرڤەت و رینگا به هیچ گرووپیکی تیرۆریستی و زیدەرۆ بدرێت. ئیمه دەبێت به یارمەتی و یهکیهتی هەموومان، هەموو هیزمان بۆ نوێسازی و دوباره سازکردنەوه و قەرەبووکردنەوهی کاولکارییهکان تەرخان بکەین بۆ ئەوهی ولاتیکی ئەمەن و پیر لە ئاسایش بۆ هاووولاتییهکانمان بونیاد بنێین.

ئیمه دەبێت هەموو رۆژێک وەبیر خۆمانی بێنینەوه چلۆن ریکخراوهی ولاتی ئیسلامی "داعش" و ئەو کەسانە یێشتیوانییان لە رێ و ریزیای ئەو مەرفۆ زیدەرۆیانە کردوه، سالی ۲۰۱۴ به شیوهیهکی نا ئینسانی و بی وینە هێرشیان کرده سەر ئیزهیدییهکان بهو مەبەستهی یهك له ئەندامه سەرەکی و کەونهکانی کۆمەڵگای عێراق توونا کەن و وەچەیان لەناو

بەرن. ئەوان ئەو كۆمەلەكۆزىيەيان تەنبا لەسەر يەك بەلگە بەرپو بەرد: چونكە ئىمە ئىزمىن و باوەر ئىكتىرمان ھەيە، داب و نەرىتتىكى جيا لەوانمان ھەيە و دژ بە كوشتن، زىندانىكردن و بە كۆيلە كردنى يەكترىن.

لە سەدەى بىست و يەكەمدا و لە سەردەمى گلۆبالىزم و يەكگرتووى جىھانى و مافى مرقۇدا لەبەر چاوى ھەموو جىھان زياتر لە ٦٥٠٠ منداً و ژنى ئىزەدى بەدىل گىران، فرۆشان و دەستدرىژى سىكىسى و دەروونىيان لەسەر كرا. سەرەراى باس و لىكۆلىنەھوى پۆزانەمان لە سالى ٢٠١٤ مە چارەنووسى زياتر لە ٣ ھەزار منداً و ژن كە ھىشتا ھەر لەژىر شەرخواى و توورمى تىرۆرىستانى و لاتى ئىسلامى "داعش" دا وەك كۆيلە گىريان خواردووە، ناديارە و پروون نەكراوتەھە. پۆژ بە پۆژ كىزان لە ئەوپەرى پشكوتنى تەمەنىندا ھىشتا ھەر دەفرۆشرىن، بە كۆيلە دەكرىن و لە زىندان دەخرىن. بە ساكارى جىي باوەر نىيە بەرپرسانى سىياسى ١٩٥ و لاتى ئەم جىھانە وىژدانىيان بۆ نازادى ئەو كىزانە ھان نەدرى. ئەدى ھەلس و كەوتىيان چلۆن دەبوو ئەگەر ئەو كارە مامەلەيەكى ئابوورى بايە، باس لەسەر زەبىيەكى نەوتدار يا فرۆشتى چەكەمەنى بايە؟ ئەو كات بەلدنبايەھە ھەموو كارىكىيان بۆ دەكرد و ھەموو ھەنگاوىكىيان بۆ ھەلدنباوہ.

ھەموو رۆژىك گۆيم لە چىرۆكىكى خەمبار دەبى. سەدان ھەزار ياخود ملۆنان منال و ژن لە ھەموو شوينەكانى ئەم جىھانە بەھوى پراوانان و توورمى نازار دەكىشن. ھەموو رۆژىك ھاوارى منداًلانى سورىا دەگاتە گۆيم، ھاوارى منداًلانى عىراق و يەمەن. ھەموو رۆژىك بە چاوى خۆمان دەبىين چلۆن لە قورنەى ئافرىقا و شوينەكانىتر سەدان ژن و منداً كۆمەلەكۆزى دەكرىن و قوربانى شەرخواىى دەبن، بە بى ئەھوى كەسىك دەنگى دەربى، يارمەتبان بدا يا تاوانبارەكان سزا بەدرىن. لە چوار سالى رابردووە سەفەر بۆ شوينە جياوازەكانى ئەم جىھانە دەكەم، بۆ ئەھوى مۆزووى خەلكەكەم و ئەو كەمىنانەى لەژىر نازاردان بگىرمەھە بە بى ئەھوى داواى ھىچ دادپەرەرىيەكم كرىبى. ئەو پىوانەى دژ بە كىزان و ژنانى ئىزەدى و نەتەھىتر دەستدرىژى سىكىسى بەرپو دەبەن ھىشتا ھەر

بۆ ئۇ كارە نامرۇقانىيان دادگايى نەكراون. ئەگەر دادپەرورەرى بەرپوئە نەچى، ئۇ تاوانكارانە درىژە بە كۆمەلكوژى و دەستدرىژىيە سىكسىيەكانيان دەدەن. بۇئەھى دەرتانى ژيانىكى پىر لە ئاشتىخوزى لە نىوان كۆمەلانى ولاتى عىراق پىك بى بەرپوئەچوونى دادپەرورەرى گەلەك پىويستە. ئەگەر ئىمە نەمانەوى ئىتر دەستدرىژى سىكسى و رۇحى، زىندانىكردن و بەكۆيلەبردى ژان دووپات بكرىتەھە، دەبى وەلامدەرەھى ئۇ كەسانە بىن كە لە تورەرى جىنسى وەك چەكەك بۆ تاوانەكانيان دژ بە ژان، كىژان و مندالان كەلك و مردەكرن.

من سىاسى ئىوئە دەكەم بۆ ئۇ رىز لىنانە، بەلام راستىيەكەھى ئۇەھى، تەنبا خەلاتى جىھانى ئۇ خەلاتەھى كە بتوانى شانازى و كەرامەتى مروف بگەرىننىتەھە، ئەوىش برىتىيە لە بەرپوئەچوونى دادپەرورەرى بۆ سزادانى تاوانباران. هىچ خەلاتىكى ئۇم جىھانە ناتوانى جىبى ئۇ مروفە خوشەويستەنەمان بگەرىتەھە كە تەنبا بەھ ھۆپەھ لەناو چوون چونكە ئىزدەدى بوون. تەنبا خەلاتىك كە بتوانى ژيانى ناسايى نىوان خەلكەكەمان و ھەقال و ھاسىنكانمان قەرىبوو بكاتەھە دادپەرورەرىيە و پارىزگارىكردى ئۇ كۆمەلگايەھى و ماوتەھە.

لەم رۆژانەدا ئىمە سالوگەرى ھەفتاھەمىن بلاوكرادەھى مافى مروفى جىھانى جىژن دەگرىن كە نامانجى پىشگىرى و راكرتنى كۆمەلكوژى و سزادانى تاوانكارانە. كۆمەلگاي من زياتر لە چوار سالە كۆمەلكوژى لە ھەنەردا بەرپوئە دەچى. كۆمەلە بەكگرتووەكان بۆ پىشگرتن با وەستانى ئۇ كۆمەلكوژىيە هىچ ھەنگاوىكىان ھەلنەھىناوہ و هىچ كارىكىان بەرپوئە نەبردوہ. ئۇان تاوانكارانىان سزا نەداوہ. كۆمەلگاكائىترىش لە بەر چاوى كۆمەلە بەكگرتووەكان لەژىر مەترسى سرىنەھى قەھى، ھىرشى نەھەھەپەرەستى و سرىنەھى ناسنامەيىدان. پارىزگارىكردن لە نىزەدىيەكان و ھەموو ئۇ خەلكەھى لەژىر مەترسى تووناكردندان دەكەوتتە ژىر بەرپوسايەتى كۆمەلە بەكگرتووەكان و رىكخراوہ و ئەنىستىتو جىھانىيەكان كە بەرگىرى لە مافى مروف، پىشتىوانىكردن لە كەمىنەكان و مافى ژان و

منالان و بهتاييبت ئەو ناوچانەى كەوتونەتە ژير بارودۆخى شەرى و شەرخوازيبەوه، بە ئەركى خويان دادەنن.

من ئەو شانازيبەم ھەموو بەشداری لە كۆمەلى ناشتى شارى پاريسدا بكم. لەو كۆنفرانسەدا باس لەسەر بېرموهرى كۆتايى پنهانتى شەرى يەكەمى جيهانى كرا كە سەد سأل لە تەمەنى تتيپر بوو. بەلام لەو سەردەمەوه تا ئيستا چەند كۆمەلكوژى و شەرىتر پيكهاتووه؟ قوربانىانى ھەموو ئەو شەرى و شەرخوازيانە لە ئەژماردن نايەن. ھەموو جيهان ئەو شەرانەى مەحكوم كردوو و كۆمەلكوژيبەكانى بە فەرمى ناسيون. بەلام ھيشتا نەيانتوانيوه كۆتايى بە ھەلس و كەوتى شەرخوازانە بينن و پيشى پى بگرن، بۆ ئەوى ئيتز دووپات نەيئتەوه. ديارە راستە لە جيهاندا ژمارىكى گەلنىك زور كيشە و تتيكھەلچوون ھەن، بەلام ناسوى زوريش بۆ پشتيوانىکردنى قوربانيان ھەن و تتيكوشانىكى بەرچاو لە بيناو متمانەکردن بۆ بەرئومچوونى دادپەروەرى لە نارادايە. بۆ وینە من خۆم بە بى تتيكوشان و چالاكىي ئەيالەتى بادن وورتنبرگ "Badenwürttemberg" و بەتاييبت چالاكيبەكانى ئاغاي كرىشمەن "Kretschmann" ئەمرۆ ليزەدا نەمدەتوانى لە بارودۆخى نازادبوونى خۆم چيژ وەرگرم، سكالالە تاوانكاريبەكانى ولاتى ئيسلامى "داعش" بكم و لەسەر نازاركيشانى مرؤفى نيزەدى ناخەفتنتان بۆ بكم. بە بۆچوونى من گەلنىك گرنگە ھەموو ئەو مرؤفە قوربانىانە پيش گەيشتنى كاتى بەرئومچوونى دادپەروەرى، شوينىكى شياويان بۆ وەرگرتنى مافى پەنابەر بۆ دابين بكرى.

راھيانا رۆلىكى گەلنىك گرنگ بۆ پەرسەندنى شارستانيبەتى ئەو كۆمەلگايانە دەگيرى كە باومريان بە ناشتى و تۆلەرانس ھەيە. ھەر بەو ھۆيەوه دەبى ھەموو تواناى خۆمان بۆ راھياناى مندالەكانمان تەرخان بکەين، چونكە مندال وەك كاغەزىكى نەنوسراو وايە، لەجياتى رق و كينە و ھۆزپەرسى دەتوانين وەك مرؤفكى تۆلەرانت و ناشتخواز رايانينين. ھەر و ھا ژنان رۆلىكى گەلنىك گرنگان بۆ چارەکردنى زوربەى كيشەكان ھەيە و دەبى رۆلىكى بەرچاويان بۆ دابينکردنى ناشتى بەردەوامى كۆمەلگا

و سەربەخۆ بۆ ھەموو ئەو مەروۇفانە؛ نا بۆ ئازادیی تەوانکاران، نا بۆ
سزادانی جینایەتکاران و بەرزۆمچوونی دادپەرەریی.

گەلێک سیاس بۆ میوانداری و سەرنجدانی دۆستانەتان. ھیوادارم
ھەمووتان ژیانیکێ بەردەوام پڕ لە ئاشتییانەتان ھەبێ.